

FOKUS: TEKNOLOGISERINGEN AV HUMANITÆRT ARBEID

Teknologi og det humanitære fornyelsesprosjektet

KRISTIN BERGTORA SANDVIK

*S.J.D., seniorforsker PRIO og leder av Norwegian Center for
Humanitarian Studies
bergtora@prio.no*

Ny teknologi er stadig viktigere for hvordan humanitær bistand organiseres og fordeles. Samtidig spiller teknologien en sentral rolle på et mer overordnet nivå. Dette bidraget forstår teknologisatsingen som det foreløpig siste kapitlet i det humanitære systemets langvarige bestrebelser på å forbedre og fornye seg selv, både som politisk og moralsk aktør. Ifølge OCHA, FNs sentrale humanitære samordningsenhet, er kostnadene ved å hjelpe et stadig større antall mennesker i nød nå blitt så høye at stater og humanitære organisasjoner ikke er i stand til å yte nødvendig bistand. Måten det internasjonale samfunnet forstår humanitære kriser og hvordan de bør håndteres må derfor endres (OCHA 2013a).

Mens det har vært fokus på informasjonsteknologiens potensial for å revolusjonere kriseberedskap siden internett og mobilteknologi ble allment tilgjengelig på 1990-tallet (Stephenson & Anderson 1997), har denne utviklingen gått sakte. Tilstandsrapporten *The State of the Humanitarian System* fra 2012 gir for eksempel begrenset plass til denne tematikken. Rapporten fastslo samtidig at man nå var kommet til et vendepunkt: teknologien var ikke bare nyttig, den var i ferd med å endre vilkårene for og innholdet av humanitær bistand (Taylor et al. 2012). Som det fremgår av bidragene i denne Fokus-spalten, «løsnet» det i 2013: Med rapporten *Humanitarianism in the Network Age* lanserte OCHA teknologi som en mulig løsning på de mange utfordringene det humanitære systemet står overfor: rapporten tegnet et bilde av humanitær bistand i radikal endring i en verden som blir stadig mer sammenknyttet. Den årlige temarapporten til den internasjonale Røde Kors-føderasjonen (IFRC) handlet i 2013 også om teknologiens muligheter for å forbedre humanitært arbeid. I privat og offentlig sektor generelt sett har fokuset på teknologi som premissleveran-

dør for samfunnsendring vært knyttet tett opp mot behovet for økt innovasjon. Så også i den humanitære sektoren. FNs innovasjonsenhet UN Global Pulse ble opprettet allerede i 2009, og i løpet av 2013 spratt det opp innovasjonsenheter i alle de store humanitære FN-organisasjonene (UNHCR 2014; UNICEF 2014; WFP 2013). Teknologi og innovasjon er også ett av fire tematiske spor for det humanitære verdenstoppmøtet i 2016.

Til tross for gode erfaringer så langt og stort fremtidig potensial, kan teknologisk innovasjon også medføre uforutsette kostnader for humanitær bistand ut over de tilfellene der teknologien ikke virker eller blir uforutsett dyr å kjøpe inn og drifte. Mens *Humanitarianism in the Network Age* nevner datasikkerhets- og personvernproblematikk, urealistiske forventninger og informasjonsoverflod som mulige faremomenter, fremhever rapporten også at «alle er enige om at teknologi har endret både mellommenneskelig samhandling og maktfordeling» (OCHA 2013a: 2). Selv om teknologien unektelig har endret menneskelig samhandling, er det langt fra innlysende at teknologi skaper strukturelle endringer i maktforholdene i det humanitære systemet. I dette bidraget er jeg særlig opptatt av tre sider ved denne problemstillingen. For det første, hvordan teknologien blir et middel – og et mål – i de humanitære aktørenes jakt på etterrettelighet. For det andre, hvordan den optimistiske teknologibaserte forståelsen av forholdet mellom deltakelse og mektiggjøring påvirker ideer om mulighetene til å skape endring nedenfra. For det tredje, hvordan teknologioptimismen påvirker forestillinger om sammenhengen mellom informasjon om menneskelig lidelse og nød og politisk handling – det vil si, teknologi som en kilde til endring ovenfra. Før jeg tar for meg disse temaene er det imidlertid nødvendig å sette teknologi- og innovasjonsparadigmet inn i kontekst – både i forhold til hva som er «gammelt» og hva som er nytt.

Et humanitært system i krise: Fra reform til fornyelse

Dette avsluttende bidraget setter altså teknologi- og innovasjonsparadigmet inn i den større rammefortellingen om den humanitære bransjens gjentatte forsøk på å fornye seg selv. Mens den såkalt «nye humanitarismen» (new humanitarianism) som oppsto på siste halvdel av 1990-tallet fokuserte på standardisering og rettighetsbaserte tilnærminger, flyttet man utover på 2000-tallet blikket mot behov for resultatbasert styring og strukturell reform (Sandvik 2010a). Her forstår jeg teknologi- og innovasjonsparadigmet som den foreløpig siste versjonen av dette institusjonelle og ideologiske fornyelsesprosjektet.

Samtidig er det viktige forskjeller mellom dette paradigmet og de foregående: Mens rettighetsbaserte tilnærminger var ment å endre maktfor-

hold på et moralsk-etisk grunnlag og det humanitære reformprosjektet søkte å forbedre nødhjelpssystemet gjennom strukturelle grep, er spørsmål om etterrettelighet (accountability) og gjennomsiktighet (transparency) mye mindre synlige i diskusjonene om teknologi. Mens kravet om økt effektivitet har stått sentralt i humanitær virksomhet siden tidlig 1990-tall, virker det som om økt effektivitet er en innebygd forutsetning i teknologiparadigmet. Selv om ny informasjonsteknologi vil endre det humanitære handlingsrommet og gi humanitære aktører nye og spennende muligheter i årene som kommer, synes mye av teknologioptimismen å ha sitt grunnlag i to antagelser: for det første at økt bruk av teknologi er uunngåelig, og for det andre at økt teknologibruk er positivt i seg selv.

Den første antagelsen, at økt bruk av teknologi er uunngåelig, oppfattes ikke som kontroversiell. Fraværet av overbeviste teknologiskeptikere er påtagelig blant dem som bestemmer over, arbeider i og studerer det humanitære feltet. Teknologi har selvfølgelig alltid vært en del av den humanitære verktøykassen, og det er ikke mulig å forestille seg humanitær bistand uten denne verktøykassen. Den andre antagelsen, at økt teknologibruk er positivt i seg selv, fortjener imidlertid nærmere oppmerksomhet, og i det følgende problematiserer jeg tre sider ved denne antagelsen. Mens teknologi har utvidet kretsen av aktører som krever etterrettelighet, er spørsmålet om hvem som kan kreve etterrettelighet, hvem de humanitære selv mener de står ansvarlige overfor og hvordan systemisk etterrettelighet kan oppnås, fremdeles ikke avklart (Sandvik 2010b). Dette innebærer i sin tur at den direkte forbindelsen som ofte trekkes mellom deltakelse ved bruk av teknologiske plattformer, mektiggjøring og ansvarliggjøring er problematisk. Dernest er det viktig å reflektere over sammenhengen mellom teknologi, informasjon om menneskelig lidelse og politisk handling. Først vil jeg imidlertid si noe om hvordan jeg mener at teknologi og informasjon endrer den humanitære konteksten – og således medfører noe nytt.

Informasjon som nøytral humanitær ressurs?

Det er i økende grad enighet om at informasjonsinnsamling og informasjonsdeling ikke bare er nødvendig for humanitært arbeid; det er humanitært arbeid (OCHA 2011). Etter mitt syn er den humanitære teknologiforståelsen i for stor grad preget av oppfatningen av teknologi som et tomt og nøytralt skall som kan fylles med mening (Sandvik & Lohne kommer 2014).

Selv om synlighet alltid har vært viktig for humanitære organisasjoner, har innsatsen for å være synlig aldri vært sterkere enn i dag. Denne synligheten er imidlertid et tveegget sverd. Selv om sosiale medier gjør det

enkler for offentligheten og brukerne å ta kontakt – noe humanitære organisasjoner i alle fall utad ser på som en måte å styrke ansvarliggjøring og dermed legitimitet på – innebærer åpenhet om partnere og programmer også risiko. Selv om informasjonsdeling og synlighet er absolutt nødvendige i en krise, kan det å miste kontroll over informasjon om katastrofer – eller om organisasjonens omdømme – raskt skape en farlig dynamikk i felt. Overdreven deling av detaljer om logistikk og matutdeling, for eksempel, kan gjøre humanitært arbeid farligere ved å gi bevæpnede, statlige og ikke-statlige aktører informasjon om eksempelvis prosjektbeliggenhet, distribusjonsplaner, reiseplaner og partners tilholdssted (Sandvik 2013a).

I felt eksisterer det alltid en risiko for at humanitære aktører blir misforstått eller utsatt for rykter, enten av lokale og nasjonale medier eller av politiske aktører. Nøytralitet er en kjerneverdi i humanitær bistand – men humanitære organisasjoner har ikke noen mulighet til å kontrollere hvem som re-twittrer organisasjonens meldinger, tildeler hjertelige «likes» eller linker seg til blogginnlegg. Hvem som helst kan – uten å avsløre egen identitet – legge ut rykter på Twitter eller Facebook om størrelsen på eller konsekvensene av en krise, eller om responsen (eller mangelen på sådan) fra staten og humanitære aktører. En anonym twittrer kan lansere teorier om årsakene til en katastrofe eller om hvorfor en bestemt gruppe har blitt rammet av katastrofen, eller insistere på hjelpetiltak som er ineffektive eller skadelige. I tillegg kommer forfalsket billedmateriale (Gupta et al. 2013). Mens humanitære aktører alltid har måttet forholde seg til konspirasjonsteorier, er muligheten for umiddelbar og global spredning en ny utfordring. Gjennom sosiale media kan enkelthendelser vokse til å bli systemutfordringer i løpet av timer. Humanitære aktører i og utenfor FN-systemet har de siste ti årene hatt et vanskelig forhold til militære «stabiliseringsoperasjoner» i regi av FN eller medlemsland (Collinson, Elhawary & Muggah 2010). Om humanitære organisasjoner oppfattes å være partiske i forhold til lokale væpnede aktører eller å være Vestens medløpere i den såkalte kampen mot terror, kan dette medføre alvorlige troverdighetstap og i verste fall målrettede angrep.

Ufrivillig deling av informasjon er et økende problem for humanitære organisasjoner som jevnlig blir mål for cyberangrep fra regjeringer, væpnede ikke-statlige aktører og såkalte «sort hatt»-hackere, i tillegg til at de er systematisk gjenstand for GPS-sporing og overvåking (Hosein & Nyst 2013; Langø & Sandvik 2013; Sandvik 2013b). I mange land med en tvilsom menneskerettighetssituasjon benytter myndighetene seg av overvåkings-teknologier som kan begrense tilgangen til visse sosiale medier eller kilder, sensurere og filtrere informasjon og overvåke brukere, med det formål å trakassere sivilsamfunnet (Marquis-Boire, Reilton-Scott & Galperin 2013). Snowden-avsløringene har vist at humanitære aktører også overvåkes av britisk og amerikansk etterretningstjeneste (BBC 2013).

Overvåkingsmekanismene er både bakt *inn* i teknologien og bidrar til å forme hva slags informasjon som kan formidles *via* teknologien – og hva som *kommer ut*, og *til hvem*, på den andre siden. Etter hvert som informasjon blir en stadig viktigere humanitær ressurs i seg selv, vil informasjonskontroll, manipulering og adgangsnekt bli viktige operasjonelle hensyn når humanitære organisasjoner skal håndtere nye kriser. Den humanitære teknologien er ikke nøytral, noe som igjen innebærer at vi må se kritisk på hva slags mektiggjøring som skapes gjennom teknologibruk.

Jakten på etterrettelighet

En diskusjon om maktens natur i den humanitære konteksten og de humanitære aktørenes egne forestillinger om mektiggjøring (empowerment) av mottakerne, er helt sentral for å kunne forstå hva slags fornyingsrolle teknologien tiltenkes. Under alvorlige humanitære kriser er staten – som er ansvarlig for å beskytte sine borgeres rettigheter og deres fysiske sikkerhet og overholde internasjonale forpliktelser overfor ikke-borgere – ofte ute av stand til eller uvillig til å bistå mennesker i nød, enten de er statsborgere eller flyktninger (Janmyr 2014). Humanitære organisasjoner stepper da inn for kortere eller lengre tid og overtar til en viss grad statens funksjon og rolle. Samtidig er det ingen som har valgt disse humanitære aktørene til å fylle denne rollen – og denne formen for humanitær styring bedrives ikke etter statsrettslige eller forvaltningsrettslige prinsipper, men på grunnlag av det humanitære rammeverket og en mer eller mindre utfyllende avtale mellom vertslandet og den humanitære aktøren (Slaughter & Crisp 2009).

I tiåret etter den kalde krigens slutt var humanitær nødhjelp en bransje i vekst. Mellom 1990 og 2000 vokste denne sektoren fra 2,1 til 5,9 milliarder dollar (Macrae 2002), antallet aktører økte sterkt, og de engasjerte seg i nye former for humanitært arbeid. Samtidig opplevde bransjen som sådan flere store kriser. I den humanitære krøniken står folkemordet i Rwanda og det etterfølgende «Goma-øyeblikket» (hvor humanitære aktører ga støtte til ekstreme grupper i leirer rundt Goma i Zaire) i en særstilling. Disse hendelsene bidro til dyp selvransakelse internt og en stor legitimitetskrise eksternt. Som et resultat av omfattende kritikk, både fra FN-systemet, donorer, mottakerland og akademia, inntok etterrettelighet og ansvarliggjøring i løpet av nittitallet en stadig mer fremtredende rolle på agendaen til givere og humanitære aktører. Selvregulering økte i omfang. Humanitære organisasjoner begynte å utforme standarder for etterrettelighet, ansvarliggjøring og transparens. Mange humanitære aktører omfavnet dessuten en menneskerettighetsagenda og vektla rettighetsbaserte strategier.

De humanitære reformene midt på 2000-tallet var nok et forsøk på å imøtegå kontinuerlige beskyldninger om feilstyring, inkompetanse og sløsing. Man ønsket å styrke koordineringen av humanitær bistand og sikre en mer helhetlig sektortilnærming ved bruk av en klyngetilnærming («cluster approach») (Holmes 2007). Det ble antatt at ved å gjøre humanitær bistand mer ansvarlig, transparent og effektiv, ville man også gjøre humanitære organisasjonene mer legitime. Evalueringene fra Haiti (ALNAP 2014) påviste store mangler ved den humanitære responsen – og ved gjennomføringen av disse reformene. Bruken av teknologi ble derimot sett i relativt positivt lys, særlig på grunn av de mulighetene informasjonsteknologi ga mennesker i nød. De strukturelle utfordringene når det gjelder etterrettelighet og ansvarlighet løses imidlertid ikke av at man innfører teknologiske løsninger.

Jakten på deltakelse

De siste tjue årene har spørsmålet om hvordan mottakere av humanitær nødhjelp kan og bør «delta» skapt betydelig hodebry for humanitære aktører og donorer. I etterkant av Haiti seilte informasjonsteknologi opp som løsningen på denne «jakten på deltagelse». Når vi er kommet til 2014 er optimismen fremdeles så stor at det kan være nyttig å påpeke det selvfølgelig: At lokalbefolkningen sender SMS til en humanitær aktør, innebærer ikke nødvendigvis deltakelse. At en misfornøyd mottaker av nødhjelp klager på Twitter, betyr ikke at hun er mektiggjort – like lite som det at en humanitær arbeider leser denne twittermeldingen medfører at humanitære aktører har mer «lokalkunnskap».

Det har også blitt åpenbart at strukturelle ulikheter ikke nødvendigvis viskes bort av teknologien, men også kan forsterkes ved dens bruk. I mange deler av verden vedvarer det digitale skillet, mellom grupper og mellom samfunn. Innad i kriseutsatte samfunn følger tilgangen til informasjonsteknologi ofte tradisjonelle mønstre for ressursfordeling og sårbarhet, inkludert kjønn, alder og klasse. Samtidig vil det være en tendens til at det produseres uforholdsmessig mye data om kriser som inntreffer på steder hvor tilgangen til teknologi er mer utbredt. Som et resultat kan fordelingen av bistand og tiltak for å beskytte sivile i noen tilfeller ende opp med å være basert på ensidige eller underrepresentative data (Sandvik 2013a).

Selv om (billigere) teknologiske løsninger kan bidra til å takle utfordringene som oppstår i områder med mangel på teknologi, må man se dette opp mot to andre fenomen. For det første at trenden mot selv-ansvarliggjøring (ofte kalt resiliens eller robusthet) for å identifisere og formidle behov for bistand har dyptgående konsekvenser for hvordan deltakelse forstås og vurderes; for det andre at evnen til å bruke teknologi til å formidle

behov ikke nødvendigvis innebærer økt selvstendighet og selvbergings- evne for individer eller samfunn. Å kommunisere med berørte befolkninger ved hjelp av SMS eller sosiale medier, er et *middel* for humanitære aktørers forsøk på å økende grad å sette individene i sentrum.

Såkalt «remote management» – fjernstyring av bistand – har gjort det mulig for humanitære organisasjoner både å være til stede og å levere nødhjelp i farlige områder (Egeland et al. 2011). Men når humanitært arbeid styres på avstand, hva skjer da med det praktiske, håndgripelige aspektet av ansvarliggjøring? I fravær av personlige møter kan det oppstå det en reell fare for at det humanitære byråkratiet i enda større grad mister en realistisk forståelse av hva ansvarlighet overfor lokalbefolkninger faktisk kan gå ut på. Forventninger om førstehånds lokal kunnskap faller bort, samtidig som man rent bokstavelig kan «høre» de berørtes stemme og invitere til kontinuerlig elektronisk samhandling. Dette er hva Mark Duffield kaller «cyber humanitarianism» – en «bunkerisert», irrelevant og derfor illegitim humanitarisme (Duffield 2013).

Skaper (høyoppløselig) kunnskap om menneskelig lidelse politisk handling?

Vil mer kunnskap om menneskelig lidelse få folket til å protestere mer høylytt og beslutningstakerne til å reagere mer effektivt? En av fordelene ved kartleggingsteknologi og sosiale medier er muligheten til å få vite mer om menneskelig elendighet og omfanget av den. Visuelle fremstillinger av smerte, nød og grusomhet er sentrale i humanitære aktørers kommunikasjon med et globalt publikum. De humanitære FN-organisasjonene og humanitære NGOer har lenge brukt betydelige ressurser på å presentere sine budskap på den mest mulig appellerende måten (Sandvik 2009). En god «story» og slående visuelle virkemidler er nødvendig for å samle inn penger, for å påvirke opinionsdannelse og for å skape effektive pressgrupper. Tidlig på 1990-tallet omfavnet menneskerettighetsaktivistene det å «være vitne» som en effektiv og meningsfull strategi (Givoni 2011). Den grunnleggende ideen var – og er – at eksponering begrenser umenneskelige handlinger. Men disse «vitnene» var utstyrt med videokameraer, ikke smarttelefoner, og verden var ikke fullt så vant til å «se». Den primære bekymringen er sikkerhetsproblemer, både for dem som formidler informasjon om overgrep og for dem som portretteres som ofre. Jeg tror også det er et åpent spørsmål om den typen høyoppløselige illustrasjoner av mennesker i krise vi nå daglig bombarderes med skaper høy eller oppløselig kunnskap – og hvordan slik kunnskap relaterer seg til engasjement.

Sent på 1980-tallet ble inntoget av 24 timers kringkasting, med sine følelsesstyrte beretninger om menneskelig lidelse, kritisert for å frempro-

vosere forhastede eller misforståtte politiske reaksjoner. Dette ble kalt «CNN-effekten». YouTube, Facebook og Twitter har på grunnleggende vis demokratisert denne effekten ved at nyheter om humanitære katastrofer – sett med spesifikke religiøse, nasjonalistiske, etniske eller kommersielle briller – er tilgjengelige for et globalt publikum. Organisasjoner og individer bruker sosiale medier strategisk for å fremstille seg selv som humanitære aktører – det meste kjente eksemplet på dette fenomenet er filmen *Kony 2012*, laget av organisasjonen *Invisible Children*, som ble beskyldt for å være en forenklet og villedende kommentar til en komplisert konflikt. *Kony 2012* ble kritisert for å være respektløs overfor Konys ofre, for å opphøye både Kony og filmskaperne til kjendisstatus og for å oppfordre til «slacktivism» (Sandvik 2013a).

Det er viktig at humanitære aktører forsøker å utvikle en mer nyansert forståelse for koblingene mellom teknologi, menneskelig lidelse og politikk. Visuelle fremstillinger kan ha en reell innvirkning på hvordan konflikter og katastrofer oppfattes, vurderes og takles, men det ser ut til å foreligge en forestilling om at jo mer presis og høyopløselig teknologien er, desto større moralsk harme fører fremstillinger av overgrep og lidelse til – med effektiv politisk handling som resultat. De vedvarende konfliktene i Syria, Irak og Afghanistan bør i seg selv være vitnesbyrd om at krig og krise i sosiale medier ofte blir værende nettopp der, i alle fall for befolkningen i land hvor det er fred. Som påpekt av Mørk (dette nummer) er informasjonen verdifull bare hvis humanitære aktører har kapasitet til og vilje til å handle. Ellers risikerer den kun å skape nye forventninger (spesielt når det gjelder å beskytte sivilbefolkning) som humanitære aktører ikke kan innfri.

Konklusjon

Mens 1990-tallets forsøk på å fornye den humanitære bransjen vektla menneskerettsbaserte tilnærminger og senere humanitær reform, handler dagens humanitære fornyelsesprosjekt om teknologi. I bidraget har jeg pekt på kontrasten mellom disse tidligere prosjektene og dagens teknologi- og innovasjonsagenda, som er drevet av ideen om at tilførsel av teknologi automatisk medfører sosial endring til det bedre. Ved å se på to sider ved dette premisset, nemlig sammenhengen mellom deltakelse og mektiggjøring, og informasjon og politisk ansvarliggjøring, har jeg forsøkt å vise at satsingen på humanitær teknologi ikke fjerner utfordringer knyttet til deltakelse, etterrettelighet og makt – men at disse utfordringene endres.

Formålet med bidraget har vært å sette søkelyset på behovet for å politisere disse spørsmålene og sette dem inn i en institusjonell kontekst: de handler nemlig mest av alt om underliggende maktforhold og ressursfordeling.

Teknologi og innovasjon vil ikke befri de humanitære aktørene fra den evige diskusjonen om forholdet mellom humanitær bistand og politikk (Barnett 2011; Donini 2012) – en slik overbevisning bygger på feilslutninger om teknologi som et nøytralt «skall». Som forskere på humanitære spørsmål har vi en to-delt oppgave: på den ene siden må vi sette spørsmålsteget ved forestillingen om at teknologien beveger makt, desentraliserer makt eller øker ansvarliggjøringen. På den andre siden må vi undersøke hvilke nye former for makt teknologien muliggjør.

Litteratur

- ALNAP (2014) Haiti Learning and Accountability Portal. Tilgjengelig på: <http://www.alnap.org/current/Haitilearningportal>. Lesedato 18.03.2014.
- Barnett, Michael (2011) *Empire of Humanity: A History of Humanitarianism*. Ithaca: Cornell University Press.
- BBC (2013) NSA Leaks: UK and US Spying Targets Revealed. *BBC* 20.12.13. Tilgjengelig på: <http://www.bbc.co.uk/news/world-25468263>. Lesedato 18.03.2014.
- Collinson, Sarah, Elhawary Samir & Robert Muggah (2010) States of Fragility: Stabilisation and its Implications for Humanitarian Action. *Disasters*, 34(3): 275–296.
- Donini, Antonio (red.) (2012) *The Golden Fleece: Manipulation and Independence in Humanitarian Action*. London: Kumarian Press.
- Duffield, Mark (2013) Disaster-Resilience in the Network Age: Access Denial and the Rise of Cyber-Humanitarianism. *DIIS Working Paper*. København: Dansk Institut for Internationale Studier.
- Egeland, Jan, Adele Harmer & Abby Stoddard (2011) To Stay and Deliver: Good Practice for Humanitarians in Complex Security Environments. *Policy Development and Studies Branch*. New York: FNs sentrale humanitære samordningsenhet (OCHA).
- Givoni, Michal. (2011) Beyond the Humanitarian/Political Divide: Witnessing and the Making of Humanitarian Ethics. *Journal of Human Rights*, 10(1): 58.
- Gupta, Aditi et al. (2013) Faking Sandy: Characterizing and Identifying Fake Images on Twitter during Hurricane Sandy. *Proceedings of the 22nd International Conference on World Wide Web Companion*. International World Wide Web Conferences Steering Committee, 2013.
- Holmes, John (2007) Humanitarian Action: a Western-Dominated Enterprise in Need of Change. *Forced Migration Review*, 29.
- Hosein, Gus & Carly Nyst (2013) Aiding Surveillance: An Exploration of How Development and Humanitarian Aid Initiatives are Enabling Surveillance in Developing Countries. Privacy International. Tilgjengelig på https://www.privacyinternational.org/sites/privacyinternational.org/files/file-downloads/aiding_surveillance.pdf. Lesedato 18.03.2014.
- Janmyr, Maja (2014) *Protecting Civilians in Refugee Camps: Unable and Unwilling States, UNHCR and International Responsibility*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Langø, Hans Inge & Kristin Bergtora Sandvik (2013) Cyberkrig og sikkerhet. *Internasjonal Politikk*, 71(2): 221–228.

- Macrae, Johanna (2002) The changing role of official donors in humanitarian action; a review of trends and issues. *HPG Briefing* nr. 5. London: Overseas Development Institute. Tilgjengelig på <http://www.odi.org.uk/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/359.pdf>. Lesedato 18.03.2014.
- Marquis-Boire, Morgan, John Scott-Railton & Eva Galperin (2013) Quantum of Surveillance: Familiar Actors and Possible False Flags in Syrian Malware Campaigns. *Citizen Law and the Electronic Frontier Foundation*. Tilgjengelig på: <https://citizenlab.org/2013/12/syrian-malware-campaigns/>. Lesedato 18.03.2014.
- OCHA (2011) *Disaster Relief 2.0: The Future of Information Sharing in Humanitarian Emergencies*. New York: FNs sentrale humanitære samordningsenhet (OCHA).
- OCHA (2013a) *Humanitarianism in the Network Age*. New York: FNs sentrale humanitære samordningsenhet (OCHA).
- OCHA (2013b) *Humanitarian Issues: Improving the Way we Work*. 05.12.2013. Tilgjengelig på <http://www.unocha.org/top-stories/all-stories/humanitarian-issues-improving-way-we-work>. Lesedato 18.03.2014.
- Sandvik, Kristin Bergtora (2009) The Physicality of Legal Consciousness: Suffering and the Production of Credibility in Refugee Resettlement. I Richard D. Brown & Richard Ashby Wilson (red.) *Humanitarianism and Suffering: The Mobilization of Empathy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sandvik, Kristin Bergtora (2010a) Rapprochement and Misrecognition: Humanitarianism as Human Rights Practice. I Christopher Conrad Eriksen & Marius Emberland (red.) *The New International Law*. Leiden: Brill Academic Publishers (139–157).
- Sandvik, Kristin Bergtora (2010b) Framing Accountability in Refugee Resettlement. I Jan Wouters et al. (red.) *Accountability for Human Rights Violations of International Organizations*. London: Intersentia Publishers.
- Sandvik, Kristin Bergtora (2013a) The Risks of Technological Innovation, *World's Disaster Report (2013) Technology and the Future of Humanitarian Action*. Genève: IFRC.
- Sandvik, Kristin Bergtora (2013b) Cyberkrig og internasjonal rett. *Internasjonal Politikk*, 71(2): 252–262.
- Sandvik, Kristin Bergtora & Kjersti Lohne (kommer 2014) The Rise of the Humanitarian Drone: Giving Content to an Emerging Concept. *Millennium – Journal of International Studies*.
- Slaughter, Amy & Jeff Crisp (2009) A Surrogate State? The Role of UNHCR in Protracted Refugee Situations. *New Issues in Refugee Research*. Research Paper No. 168. Geneva: UNHCR Policy Development and Evaluation Service.
- Stephenson, Robin & Peter S. Anderson (1997) Disasters and the Information Technology Revolution. *Disasters*, 21: 305–334.
- Taylor, Glyn et al. (2012) *The State of the Humanitarian System*. London: Overseas Development Institute/ALNAP.
- UNHCR (2014) *UNHCR Innovate*. Tilgjengelig på: <https://www.facebook.com/UNHCRInnovate>. Lesedato 18.03.2014.
- UNICEF (2014) UNICEFINNOVATION. Tilgjengelig på: <http://unicefinnovation.org/> Lesedato 18.03.2014.
- WFP (2013) New WFP Fund Aims To Promote Innovation In Food Assistance. Tilgjengelig på: <http://www.wfp.org/blog/blog/new-wfp-fund-aims-promote-innovation-food-assistance>. Lesedato 18.03.2014.